

مرتعداری

(رشته‌های مهندسی علوم کشاورزی)

دکتر مینا ربیعی

سرشناسه	:	ربیع، مینا، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدید آور	:	مرتج داری / مینا ربیعی.
مشخصات نشر	:	تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	:	ده، ۲۱۶ ص.
فروست	:	دانشگاه پیام نور، ۱۹۸۸. دانشکده علوم کشاورزی، ۱/۸۲
شابک	:	978 - 964 - 14 - 0034 - 9
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا.
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	مرتج و مرتج داری - آموزش برنامه‌ای
شناسه افزوده	:	دانشگاه پیام نور.
رده بندی کنگره	:	SB۱۹۹/۲م۴ ۱۳۹۲
رده بندی دیویی	:	۲۰۲/۶۳۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۳۵۱۲۷۷

دانشگاه پیام نور

مرتج داری

مؤلف: دکتر مینا ربیعی

ویراستار علمی: دکتر مهسا صفری پور

تهیه و تولید: مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

لینوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول خرداد ۱۳۹۳

شابک: ۹ - ۰۰۳۴ - ۱۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0034 - 9

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق نشر اعم از چاپی، الکترونیکی، تصویری، صوتی و اینترنتی برای دانشگاه پیام نور محفوظ است)

قیمت: ۵۷۰۰۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار ناشر

کتاب‌های دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف یک درس در یک یا چند رشته دانشگاهی، به صورت کتاب درسی، متن آزمایشگاهی، فرادرسی، و کمک‌درسی چاپ می‌شوند.

کتاب درسی ثمرهٔ کوشش‌های علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و سرفصل‌های مصوب تهیه و پس از داوری علمی، طراحی آموزشی، و ویرایش علمی در گروه‌های علمی و آموزشی، به چاپ می‌رسد. پس از چاپ ویرایش اول اثر، با نظرخواهی‌ها و داوری علمی مجدد و با دریافت نظرهای اصلاحی و متناسب با پیشرفت علوم و فناوری، صاحب اثر در کتاب تجدیدنظر می‌کند و ویرایش جدید کتاب با اعمال ویرایش زبانی و صوری جدید چاپ می‌شود.

متن آزمایشگاهی (م) راهنمایی است که دانشجویان با استفاده از آن و کمک استاد، کارهای عملی و آزمایشگاهی را انجام می‌دهند.

کتاب‌های فرادرسی (ف) و کمک‌درسی (ک) به منظور غنی‌تر کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه و بر روی لوح فشرده تکثیر می‌شوند و یا در وبگاه دانشگاه قرار می‌گیرند.

مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

فهرست

پیشگفتار

فصل اول. کلیات

مقدمه

۵۵

۱

۱

۳

۴

۵

۶

۶

۷

۹

۹

۱۱

۱۴

۱۵

۱۵

۱۸

۲۱

۱-۱ مرتع‌داری

۲-۱ پراکنش انواع دام و واحد دامی

۳-۱ تعاریفی در رابطه با طرح‌های مرتع‌داری

۴-۱ طبقه‌بندی مراتع

۱-۴-۱ انواع مراتع براساس طبیعی یا غیرطبیعی بودن

۲-۴-۱ انواع مراتع از لحاظ زمان استفاده بهره‌برداران

۳-۴-۱ انواع مراتع براساس عوارض طبیعی یا شکل زمین

۴-۴-۱ انواع مراتع براساس نوع دام

۵-۴-۱ انواع مراتع براساس ظرفیت چرای دام و تولید علوفه

۶-۴-۱ انواع مراتع براساس تولید علوفه خشک

۵-۱ اهمیت مراتع

۶-۱ ارزش‌های گوناگون مراتع

۷-۱ علل تخریب مراتع

سؤالات

فصل دوم. فیزیولوژی گیاهی و رابطه آن با چرا

مقدمه

۲۳

۲۳

۲۴

۲۶

۲۷

۲۸

۲۹

۳۰

۳۱

۱-۲ عوامل مؤثر در فرآیند فتوسنتز

۲-۲ نقش ریشه در گیاهان مرتعی

۳-۲ آسیب‌پذیری گیاهان در مقابل چرا

۴-۲ اثرات چرای دام روی تکثیر گیاهان

۵-۲ تأثیر چرا روی گیاهان

۶-۲ تأثیرات دیگر چرا

سؤالات

فصل سوم. خصوصیات کیفی علوفه

مقدمه

۱-۳ مفهوم کیفیت علوفه

۲-۳ عوامل مؤثر بر کیفیت علوفه

۱-۲-۳ مرحله رشد

۲-۲-۳ نوع گونه گیاهی

۳-۲-۳ نسبت برگ به ساقه

۴-۲-۳ عوامل محیطی

۳-۳ ارزش غذایی گیاهان مرتعی

۴-۳ خوشخوراکی

۵-۳ عوامل مؤثر بر خوشخوراکی

۱-۵-۳ عوامل گیاهی

۲-۵-۳ عوامل حیوانی

۳-۵-۳ عوامل محیطی

۶-۳ طبقه‌بندی گیاهان از لحاظ خوشخوراکی

۷-۳ روش‌های اندازه‌گیری خوشخوراکی

۱-۷-۳ روش فیستول‌گذاری

۲-۷-۳ روش وزنی یا کافه تریا

۳-۷-۳ روش زمانی

۸-۳ هضم‌پذیری

۹-۳ عوامل مؤثر بر هضم‌پذیری علوفه

۱-۹-۳ مرحله رشد گیاه

۲-۹-۳ گونه گیاهی

۳-۹-۳ فرم رویشی گیاه

۴-۹-۳ نسبت وزنی اندام‌های مختلف گیاه

۵-۹-۳ ترکیبات شیمیایی گیاه

۶-۹-۳ فصل رویش

سؤالات

فصل چهارم. خصوصیات کمی علوفه و وضعیت مرتع

مقدمه

۱-۴ روش‌های اندازه‌گیری تولید

۲-۴ حد بهره‌برداری مجاز

۳-۴ نیاز غذایی دام

۴-۴ آمادگی مرتع

۵-۴ ظرفیت چرا

۶-۴ وضعیت و گرایش مرتع

۷۳
۷۴
۷۵

۷-۴ طبقه‌بندی گیاهان مرتعی از لحاظ وضعیت مرتع
۸-۴ استفاده صحیح از مراتع
سؤالات

۷۷
۷۷
۷۸
۷۹
۸۲
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۶
۸۸
۸۸

فصل پنجم. مدیریت چرا

مقدمه

- ۱-۵ تاریخچه مدیریت چرا در ایران
- ۲-۵ اصول مدیریت چرا
- ۳-۵ اجرای مدیریت چرا
- ۴-۵ سیستم‌های چرای
- ۵-۵ انواع سیستم‌های چرای
- ۱-۵-۵ سیستم چرای مداوم
- ۲-۵-۵ سیستم چرای تأخیری
- ۳-۵-۵ سیستم چرای استراحتی
- ۴-۵-۵ سیستم چرای تناوبی
- ۵-۵-۵ سیستم چرای ترکیبی

سؤالات

۹۱
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷

فصل ششم. حفظ رطوبت در خاک

مقدمه

- ۱-۶ پیتینگ
- ۲-۶ ریپر زدن
- ۳-۶ کنتور فارو
- ۴-۶ احداث بانکت و تراس‌بندی
- ۵-۶ پخش سیلاب
- ۶-۶ خوشاب

سؤالات

۹۹
۹۹
۱۰۰
۱۰۰
۱۰۸
۱۰۸
۱۰۹
۱۱۱
۱۱۴

فصل هفتم. بذرکاری و بذرپاشی

مقدمه

- ۱-۷ شرایط مناطق مناسب برای بذرکاری و بذرپاشی
- ۲-۷ بذرکاری
- ۳-۷ بذرپاشی
- ۴-۷ مدیریت مناطق مرتع‌کاری شده
- ۵-۷ خواب بذر و روش‌های شکستن آن
- ۶-۷ افزایش کارایی بذر

سؤالات

فصل هشتم. بوته کاری

مقدمه

۱-۸ مناطق مناسب برای بوته کاری

۲-۸ مراحل بوته کاری

۱-۲-۸ انتخاب گونه های گیاهی مناسب

۲-۲-۸ تولید نهال

۳-۲-۸ انتقال و کاشت نهال در زمین اصلی

۴-۲-۸ مراقبت و آبیاری

۵-۲-۸ مدیریت مناطق بوته کاری شده

سؤالات

فصل نهم. کودپاشی

مقدمه

۱-۹ اثرات کودهای شیمیایی بر پوشش گیاهی

۲-۹ شرایط لازم برای استفاده از کود

۳-۹ زمان مناسب مصرف کود

۴-۹ مقدار مصرف کود

سؤالات

فصل دهم. اثر عوامل طبیعی بر مراتع در ایران

مقدمه

۱-۱۰ عوامل اقلیمی

۱-۱-۱۰ بارندگی

۲-۱-۱۰ رطوبت هوا

۳-۱-۱۰ دما

۴-۱-۱۰ نور

۵-۱-۱۰ باد

۲-۱۰ آب

۳-۱۰ توپوگرافی

۴-۱۰ خاک

سؤالات

فصل یازدهم. آشنایی با مسائل و قوانین و مقررات مراتع

۱-۱۱ ضوابط و شرایط اجرای دام در مرتع و صدور پروانه مرتع داری

۲-۱۱ نکاتی که در پروانه مرتع داری باید قید گردد

۳-۱۱ موارد ابطال پروانه

۴-۱۱ شناسایی و ممیزی مراتع

سؤالات

۱۶۱	فصل دوازدهم. معرفی برخی گونه‌های مرتعی برای استفاده در برنامه‌های اصلاح مراتع
۱۶۱	۱-۱۲ برت، بونو ساحلی
۱۶۴	۲-۱۲ چمن گندمی تاج خروسی
۱۶۶	۳-۱۲ دم‌روپاهی رونده، دم‌روپاهی نی‌مانند
۱۶۸	۴-۱۲ درمنه کوهی
۱۷۰	۵-۱۲ گون
۱۷۲	۶-۱۲ سلمکی بانلاقی، گوش‌موش، قُلاق
۱۷۴	۷-۱۲ علف پشمکی، جارو علفی
۱۷۶	۸-۱۲ وُشَق، کُماکندل، وُشا، اُشترک
۱۷۸	۹-۱۲ کُما
۱۸۰	۱۰-۱۲ علف بره
۱۸۲	۱۱-۱۲ بره‌تاغ، توش، سنگ‌لیسه
۱۸۴	۱۲-۱۲ زرد تاغ
۱۸۶	۱۳-۱۲ جو پیازدار، کُتو، قُمام
۱۸۸	۱۴-۱۲ چچم
۱۹۰	۱۵-۱۲ یونجه
۱۹۳	۱۶-۱۲ ملیکای ایرانی
۱۹۵	۱۷-۱۲ اسپرس بلند
۱۹۷	۱۸-۱۲ ارزن رونده، ارزن مردابی، ارزن جویباری
۱۹۸	۱۹-۱۲ چُئر، چمن چمن‌زار
۲۰۰	۲۰-۱۲ جاشیر
۲۰۳	۲۱-۱۲ قلیا، شویان، تاغچه
۲۰۵	۲۲-۱۲ خریت، شور شرقی
۲۰۸	۲۳-۱۲ استپی عربی، شال‌دم عربی
۲۰۹	۲۴-۱۲ سبط پرم‌رغی، سبط پا کوتاه، نسی، جارو پیغمبری، سوف کوتاه، سبد پرم‌رغی
۲۱۲	۲۵-۱۲ شبدز
۲۱۳	سؤالات
۲۱۵	فهرست منابع

پیشگفتار

شرایط خاص کشورمان از لحاظ اقلیمی و توپوگرافی بهره‌برداری از عرصه‌های طبیعی را در قالب طرح‌های زراعی و کشاورزی با محدودیت‌هایی مواجه ساخته است. به همین سبب از زمان‌های گذشته دام‌داری و پرورش دام در مراتع کشور شغل اصلی هموطنان در بسیاری از مناطق بوده است. به خاطر تولید پروتئین دامی و لزوم استفاده دام از پوشش گیاهی طبیعی، مرتع و مرتع‌داری در این مرز و بوم پیشینه قابل توجهی دارد.

امروزه با گسترش جوامع انسانی از یک سو و کاهش وسعت مراتع طبیعی و از بین رفتن گیاهان مرتعی مرغوب و خوشخوراک، این اکوسیستم‌های طبیعی با مشکلات بسیاری مواجه شده است. در این کتاب تلاش گردیده تعاریف علمی و کاربردی از مرتع و اهمیت مرتع و همچنین روش‌های علمی مرتع‌داری جهت حفظ و احیاء مراتع کشورمان ارائه گردد. با توجه به اهمیت گیاهان مرتعی بومی جهت اصلاح مراتع تخریب یافته، تعدادی از گونه‌های مرتعی بر اساس نواحی پراکنش و خصوصیات مهم اکولوژیکی در فصل آخر کتاب معرفی شده‌اند. گفتنی است هر چه اطلاعات محققان در زمینه بهره‌گیری از گیاهان بومی و مفید کشور افزایش یابد احتمال موفقیت طرح‌های اصلاحی افزایش یافته و به همین ترتیب از اتلاف هزینه‌ها جلوگیری می‌گردد. امید است دانشجویان علاقمند به این رشته تخصصی، اطلاعات علمی مفید و کاربردی از این کتاب به‌دست آورند.

دکتر مینا ربیعی

پاییز ۱۳۹۲